YANGILANAYOTGAN O‘ZBEKISTON SHAROITIDA MA’NAVIY-MAFKURAVIY XAVFSIZLIKNI TA’MINLASH MASALALARI

Xayitmurodov Ilxom Xolturaevich
Respublika ma’naviyat va ma’rifat markazi ma’sul xodim

Annotatsiya. Mazkur maqolada Yangilanayotgan O‘zbekiston sharoitida ma’naviy-mafkuraviy xavfsizlikni ta’minlash masalalari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shunindek, maqolada yangilanayotgan O‘zbekiston sharoitida ma’naviy-mafkuraviy xavfsizlikni ta’minlashning ijtimoiy-siyosiy omillari tizimli va kompleks xarakterga ega bo‘lib, u davlat siyosati, jamiyat institutlari, ta’lim tizimi hamda innovatsion texnologiyalar integratsiyasi asosida shakllanayotgan murakkab ijtimoiy-falsafiy hodisa sifatida namoyon bo‘lishi ilmiy jihatdan yoritilgan.

Kalit so‘zlar: ma’naviyat, mafkura, xavfsizlik, ijtimoiy, kompleks, davlat, siyosat, jamiyat, mahalla, barqarorlik.

Yangilanayotgan O‘zbekiston sharoitida ma’naviy-mafkuraviy xavfsizlikni ta’minlashning ijtimoiy-siyosiy omillari tizimli va kompleks xarakterga ega bo‘lib, u davlat siyosati, jamiyat institutlari, ta’lim tizimi hamda innovatsion texnologiyalar integratsiyasi asosida shakllanayotgan murakkab ijtimoiy-falsafiy hodisa sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur jarayonning strategik asoslari O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlarda aniq ifodalangan bo‘lib, ular ma’naviy jarayonlarni boshqarish, mafkuraviy barqarorlikni ta’minlash va fuqarolarning ongli ijtimoiy faolligini shakllantirishga qaratilgan yaxlit tizimni yuzaga keltiradi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 3-maydagi PQ-4307-son qarorida ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish jamiyat barqarorligining asosiy sharti sifatida belgilangan bo‘lib, unda ma’naviy muhitni sog‘lomlashtirish, milliy g‘oyani

keng targ‘ib qilish hamda aholining mafkuraviy immunitetini kuchaytirish zarurligi alohida ta’kidlanadi[1]. Bu esa ma’naviy jarayonlarni ijtimoiy boshqaruvning ustuvor yo‘nalishi sifatida qarash imkonini beradi. Shu bilan birga, 2020-yil 5-oktyabrdagi PF-6079-son Farmon bilan tasdiqlangan “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi ma’naviy-mafkuraviy xavfsizlikni ta’minlashda innovatsion texnologiyalarning hal qiluvchi ahamiyat kasb etishini ko‘rsatadi. Ushbu hujjatda raqamli transformatsiya jarayonlari nafaqat iqtisodiy rivojlanish, balki axborot xavfsizligi, media madaniyat va ijtimoiy ongni himoya qilish vositasi sifatida talqin etiladi[2]. Demak, texnologiyalar ma’naviy jarayonlarning tashqi omili emas, balki ularni shakllantiruvchi ichki determinantga aylanmoqda. Ilm-fan sohasini rivojlantirishga qaratilgan 2020-yil 29-oktyabrdagi PF-6097-son Farmon esa ma’naviy-mafkuraviy xavfsizlikni ta’minlashda intellektual salohiyatning o‘rni beqiyos ekanligini ko‘rsatadi. Unda ilmiy tafakkur, innovatsion g‘oyalar va bilimga asoslangan jamiyatni shakllantirish orqali mafkuraviy tahdidlarga qarshi barqaror immunitet hosil qilish zarurligi qayd etiladi. Bu esa ilm-fanni ma’naviy xavfsizlikning konseptual asoslaridan biri sifatida baholash imkonini beradi.

2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-son “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi esa ma’naviy-mafkuraviy xavfsizlikni davlat taraqqiyotining markaziy komponenti sifatida e’tirof etadi. Ushbu strategiyada inson qadrini ulug‘lash, fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, yoshlar salohiyatini qo‘llab-quvvatlash va ma’naviy-ma’rifiy ishlarni yangi bosqichga ko‘tarish kabi ustuvor yo‘nalishlar bevosita mafkuraviy barqarorlikni ta’minlashga xizmat qiladi. Bu esa ma’naviy xavfsizlikni taraqqiyotning ichki mexanizmi sifatida talqin etishga asos yaratadi. Shuningdek, 2025-yil 21-apreldagi PF-68-son Farmon diniy-ma’rifiy sohada amalga oshirilayotgan islohotlar orqali jamiyatda bag‘rikenglik, diniy erkinlik va barqaror ijtimoiy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur hujjatda vijdon erkinligi kafolatlarini mustahkamlash orqali radikallashuv va ekstremizmga qarshi kurashishning ma’naviy asoslari belgilangan. Bu esa diniy-ma’rifiy sohani mafkuraviy xavfsizlikning muhim segmenti sifatida ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, Vazirlar Mahkamasining 2026-yil 28-yanvardagi 34-son qarori uzluksiz ta’lim tizimida yoshlarni milliy qadriyatlarga sadoqat va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash orqali ma’naviy xavfsizlikni mustahkamlashga qaratilgan. Ushbu qarorda yoshlar ongida milliy identitet, tarixiy xotira va fuqarolik mas’uliyatini shakllantirish muhim vazifa sifatida belgilangan[3]. Bu esa ta’lim tizimining mafkuraviy xavfsizlikdagi hal qiluvchi rolini ko‘rsatadi. Bizning nazarimizda, yuqoridagi normativ-huquqiy hujjatlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, Yangilanayotgan O‘zbekistonda ma’naviy-mafkuraviy xavfsizlikni ta’minlashning ijtimoiy-siyosiy omillari quyidagi asosiy yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi: birinchidan, davlat siyosatining barcha darajalarida ma’naviy omilning ustuvorligi; ikkinchidan, innovatsion texnologiyalar asosida axboriy makonni boshqarish; uchinchidan, ilm-fan va ta’lim orqali ongli fuqarolik jamiyatini shakllantirish; to‘rtinchidan, diniy-ma’rifiy muhitda bag‘rikenglikni ta’minlash; beshinchidan, yoshlar tarbiyasini milliy qadriyatlar asosida tizimli yo‘lga qo‘yish. Shu tariqa, ma’naviy jarayonlar va texnologiyalar uyg‘unligiga asoslangan mazkur model O‘zbekistonning mafkuraviy xavfsizligini ta’minlashda strategik ahamiyat kasb etadi.

O‘zbekiston Respublikasi so‘nggi yillarda keskin siyosiy, huquqiy va ijtimoiy-modernizatsion jarayonlarni boshdan kechirmoqda. Bu jarayonlar mamlakatning “yangilanish” konsepsiyasi doirasida olib borilayotgan islohotlar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, u nafaqat iqtisodiy va siyosiy sohalarni, balki jamiyat tafakkuri, fuqarolik ongini va mafkuraviy immunitetini qayta shakllantirishni ham nazarda tutadi. Aynan shu nuqtada, ma’naviy-mafkuraviy xavfsizlik masalasi mustaqil davlatning barqarorligi, milliy manfaatlarini himoya qilish va fuqarolik jamiyati negizlarini mustahkamlashga xizmat qiluvchi ijtimoiy-siyosiy omilga aylanmoqda. Yangilanish jarayoni bu shunchaki tashqi modernizatsiya emas, balki ongiy o‘zgarishlar orqali jamiyatni ichki transformatsiyaga olib kiruvchi murakkab ijtimoiy mexanizmdir. Bu yerda G. V. F. Gegelning “aql tarixi” g‘oyasi dolzarbdir: u tarixiy taraqqiyotni “ruhning o‘zini anglash jarayoni” sifatida ko‘radi[4]. Shunday ekan, O‘zbekistonda olib borilayotgan “yangilanish” mafkurasi aslida ijtimoiy ongni shakllantirish, qadriyatlar tizimini mustahkamlash va fuqarolarning g‘oyaviy immunitetini kuchaytirishga qaratilgan ongiy inqilobni anglatadi. Shu munosabat bilan quyidagi asosiy ijtimoiy-

siyosiy omillar O‘zbekistonda ma’naviy-mafkuraviy xavfsizlikni ta’minlashning strategik negizlari sifatida e’tirof etiladi: Prezident Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek, “Yangi O‘zbekiston — bu avvalo, yangi mafkura demakdir”[5]. Bu bayonot O‘zbekistonning zamonaviy g‘oyaviy siyosati jamiyatni faqat tashqi islohotlar orqali emas, balki ichki ruhiy uyg‘onish orqali rivojlantirishga qaratilganini anglatadi.

O‘zbekistondagi siyosiy islohotlar mafkuraviy xavfsizlikni ta’minlashda institutsional inklyuzivlikka asoslangan. Ya’ni, siyosiy qarorlar qabul qilishda jamiyatning turli qatlamlari, yoshlar, ayollar, nogironligi bo‘lgan shaxslar, diniy jamoalar va intellektual elita vakillarining ishtiroki ta’minlanmoqda. Bu esa g‘oyaviy barqarorlikni nafaqat davlat pozitsiyasidan, balki jamiyatning barcha subyektlaridan mustahkamlash imkonini beradi. Bundan tashqari, raqamli transformatsiya jarayonida ijtimoiy kommunikatsiyaning ochiqligi ham yangi mafkuraviy yondashuvlarni talab etmoqda. Jamiyatda raqamli bilimlarning ommalashuvi, axborot resurslaridan foydalanish madaniyati, yoshlar orasida tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarining rivoji - bularning barchasi mafkuraviy barqarorlikka xizmat qiluvchi dolzarb omillardir. Bugungi globallashuv davrida “mafkuraviy sovuq urush” vositalari avvalgi yillardagidek kuch ishlatish orqali emas, balki raqamli muhit, madaniy ekspansiya, pop-madaniyat, mem va kontent orqali amalga oshirilmoqda. Shu sababli, O‘zbekiston ijtimoiy-siyosiy maydonida raqamli ijtimoiy ongni boshqarishga oid mexanizmlar ishlab chiqilishi zarur. Shunday qilib, ijtimoiy-siyosiy omillar O‘zbekistonda ma’naviy-mafkuraviy xavfsizlikni ta’minlovchi asosiy tayanch bo‘lib xizmat qilmoqda. Bu omillar – fuqarolik ishtiroki, siyosiy inklyuzivlik, ijtimoiy institutlar o‘rtasidagi hamkorlik, g‘oyaviy barqarorlikni ta’minlovchi dasturlar, raqamli kommunikatsiya siyosati – barchasi o‘zaro uyg‘un holda ishlashi orqali ijobiy natija beradi. Xulosa qilib aytganda, O‘zbekistonning yangilanish jarayoni faqat institutsional va tashkiliy islohotlar bilan emas, balki chuqur ijtimoiy-falsafiy negizlar bilan uzviy bog‘liq. “Yangi O‘zbekiston – taraqqiyot va ma’rifat yo‘li” konsepsiyasi doirasida shakllanayotgan siyosiy, huquqiy va ijtimoiy islohotlar fuqarolarning g‘oyaviy immunitetini mustahkamlash, milliy identitetni tiklash va ijtimoiy ongni uyg‘otishga xizmat qilmoqda. Hegel ta’kidlaganidek, har bir tarixiy taraqqiyot bosqichi ruhning o‘zini anglash shaklida kechadi; demak, O‘zbekistondagi bugungi mafkuraviy yangilanish ham ayni jarayonning bir ko‘rinishidir. Davlat mafkurasi va fuqarolik jamiyati o‘rtasidagi muvozanat, axborot siyosatining ochiqlikka asoslanishi, yoshlar siyosatining tizimli yo‘lga qo‘yilishi va islohotlarning huquqiy asosi – bularning barchasi mamlakatda mafkuraviy xavfsizlikni ta’minlashning strategik ijtimoiy-siyosiy poydevorini yaratmoqda. Shu bois, mafkuraviy xavfsizlik endilikda faqat xavfdan himoya konsepsiyasi emas, balki ijtimoiy ongni ongli ravishda shakllantirishning kompleks falsafiy-amaliy strategiyasi sifatida qaralmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida: PQ-4307-son qaror. – Toshkent, 2019. – 3–4-betlar.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi: PF-6079-son farmon. – Toshkent, 2020. – 6–8-betlar.

3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Yoshlarni milliy qadriyatlarga sadoqat ruhida tarbiyalash dasturi: 34-son qaror. – Toshkent, 2026. – 5–7-betlar.

4. Гегель Г. Ф. В. Феноменология духа. – М.: Наука, 2000. b.78.

5. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон – инсон қадри улуғланган мамлакат. – Тошкент: Ўзбекистон, 2022.